

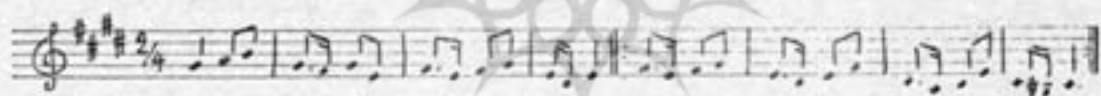
ترانه‌ای ایرانی در یک اپرای روسی

پرفسور دیاکنف I. M. Diakonoff ایران شناس نامدار شوروی طی

نامه‌ای نوشته است که :

« یکی از همکاران من موسوم به خانم لودمیلا کاراگیشوا Ludmila Karagiceva مشغول تحقیق درباره مسائل مربوط به تأثیر موسیقی شرقی بر موسیقی روسیه و اروپائی میباشد؛ او از من تقاضا کرده است که متخصصی را به‌وی معرفی کنم تا به پرسش‌های مشارالیه پاسخ مقتضی و لازم بدهد. اولین سوال خانم کاراگیشوا اینست :

۱ - آیا آهنگ محلی زیر ایرانی است ؟

« چنانکه از آهنگهای محلی ایران است در کدام ناحیه از ایران

متداول است ؟ »

« سپس پرفسور دیاکنف چنین می‌نویسد : « گلینکا آهنگساز نامدار

روسیه این آهنگ یا (ملدی) را عیناً در اپرای روسلان و لودمیلا Ruslan and Ludmila خود مورد استفاده قرار داده و نوشته است ؛ بهنگامی که شاهزاده خسرو میرزا در رأس هیئتی به پترزبورگ آمده بود من این ملدی ایرانی را از منشی او شنیدم و یادداشت کردم. »

« پرفسور دیاکنف سپس می‌نویسد : « این ملدی با اندک تفاوت در

آذربایجان شوروی تحت عنوان ، « گالانین دیبینه Galanin dibinde » یا « گالادان گالایه Galadan galaya » معمول و متداول است و اهالی آن سامان این ملدی را متعلق بخودشان میدانند. »

* * سوال دیگر خانم کاراگیشوا چنین است :

تذکره نویسان نوشته‌اند که ، وقتی شاه ایران بسال ۱۸۶۴ وارد وین میشود یوهان اشتراوس آهنگی بنام مارش ایران بوی تقدیم میکند. خانم کاراگیشوا نتوانسته است تاریخ دقیق این بازدید را بدست بیاورد و او معتقد است که حتماً نسخه‌ای از این آهنگ به پادشاه ایران تقدیم شده است . آیا شما از این موضوع اطلاع دارید؟ و آیا نسخه‌ای از این آهنگ در ایران موجود است ؟

محض آنکه مسئله نخستین، یعنی موضوع ترانهٔ محلی روشن گرددمی‌بایست توضیح داده شود که :

اولاً ، شاهزاده خسرو میرزا کیست و چرا به روسیه رفته است ؟
ثانیاً ، منشی هیئت که آهنگ محلی را برای گلینکا خوانده است چه نام داشته است ؟

ثالثاً ، آن ترانه در ایران به چه نحو خوانده میشود و نامش چیست ؟
۱- در زمان سلطنت فتحعلیشاه قاجار (وفات ۱۲۵۰ هجری) گریبایدف سفیر یا ایلچی روسیهٔ تزاری در تهران کشته میشود. فتحعلیشاه از بیم عواقب این حادثه هیئتی را تحت سرپرستی نوهٔ خود (پسر هفتم عباس میرزا ولیعهد ایران) موسوم به شاهزاده خسرو میرزا مامور میکند که با هدایایی گرانبها به دربار تزار روسیه برود و از این واقعه ابراز تاسف کند و عذر بخواهد .

اعضای این هیئت عبارت بودند از: محمدخان زنکنه امیر نظام- حاج میرزا مسعود انصاری - میرزا محمد تقی فراهانی مستوفی نظام (که بعدها بالقب امیر کبیر صدر اعظم ایران میشود) میرزا مصطفی افشار و کسان دیگر...

این هیئت روز شانزدهم شوال سال ۱۲۴۴ (ه - ق) از تبریز به قصد پترزبورگ حرکت میکند و یکماه بعد به حضور نیکلای شرفیاب میشود... شاهزاده خسرو میرزا همینکه بحضور تزار روسیه میرسد شمشیر خود را از غلاف خارج میکند و بدست نیکلای میدهد و میگوید: تزار حق دارند که به قصاص قتل گریبایدف سرما از تن جدا کنند - تزار از این فروتنی و پاکبازی شادمان میشود و شمشیر را به شاهزاده برمیگرداند و امر میکند از دو میلیون و پانصد هزار روبل بدهی دولت ایران به روسیهٔ تزاری پانصد هزار روبل آن بخاطر این عذرخواهی بخشوده شود و پذیرائی گرمی از اعضای هیئت بعمل بیاید .

این هیئت ده ماه و پانزده روز در روسیه اقامت میکند و افراد آن با شخصیت‌های برجستهٔ روسی آشنائی پیدا میکنند، از جمله میرزا مصطفی افشار که عنوان منشی

هیئت را داشته است با کلینکا مانوس میشود و آهنگ مورد نظر را برای وی میخواند.
 شاهزاده خسرو میرزا و همراهانش در سوم رمضان سال ۱۲۴۵ (ه - ق)
 به تبریز مراجعت میکنند و به این شکل غائله قتل گریبایدف خاتمه پیدا میکند
 ۲- تردیدی نیست که ترانه مورد نظر ایرانی است و در صفحات شمال شرقی
 ایران بویژه آذربایجان ایران متداول بوده و هست .

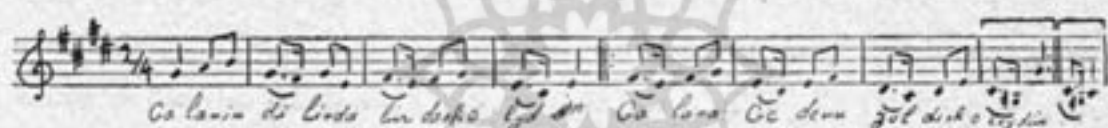
۳- نامش همانطور که نوشته اند گالانین دی بینده (یعنی زیر قلعه) میباشد
 و نخستین بیت اشعار آن چنین است :

گالانین دی بینده بیردش اولیدیم - گلنه گدنه یولدش اولیدیم

۴- پیرمردی نودساله وقتی این نوارا شنید، هم نامش را گفت و هم آهنگ
 آن را چنانکه در ایران معمول است خواند. و افزود: من این ترانه را در جوانی
 در تبریز شنیده بودم.

بنابراین ، ترانه مورد نظر می باید مربوط به لافل یکصد سال پیر باشد

۵- این ترانه در ایران بنحویذیل خوانده میشود:

و اما در باره سوال دوم ، یعنی «مارش ایرانی» ساخته یوهان اشتراوس تا
 آنجا که بنده میدانم موضوع از این قرار است :

*** وقتی ناصرالدین شاه بسال ۱۲۹۰ هجری مطابق با ۱۸۵۸ یا ۱۸۵۹
 میلادی وارد وین میشود ، یوهان اشتراوس دوم (پسر) (تولد : ۱۸۲۵ مرگ :
 ۱۸۹۹) آهنگی را که تحت عنوان «مارش ایرانی» ساخته بوده است برای پادشاه
 ایران اجرا میکند (باید توجه داشت که در تاریخ موسیقی از دو موسیقی دان بنام
 یوهان اشتراوس یاد شده است اولی که به یوهان اشتراوس اول (پدر) معروف است
 در چهاردهم مارس سال ۱۸۰۴ متولد شده و در بیست و پنجم سپتامبر سال ۱۸۴۹
 در گذشته است) .

بنده تردیدی ندارم که آهنگساز پس از اجرای آهنگ خود يك نسخه از
 نوت آن را بحضور پادشاه ایران تقدیم کرده است، ولی تا این زمان که مقاله نوشته
 میشود نتوانسته ام بدان دسترسی پیدا کنم، من از کسانی که از وجود چنین نسخه ای
 باخبر هستند تقاضا میکنم عنایت کرده و توسط مجله موسیقی این بنده را مطلع
 فرمایند

واما اینکه نوشته‌ام تردیدی ندارم که نسخه‌ای از این آهنگ تقدیم ناصر-
 الدین شاه شده است قرینه‌ایست که در دست است و آن چنین است:
 وقتی مظفرالدین شاه نوه ناصرالدین شاه به‌وین می‌رود موسیقی‌دانی موسوم
 به: فرانس پورش Franz Porsch چند قطعه‌ای را که تحت عنوان: المنتار گایستر
 (جوهر ارواح) Die Elementar Geister – op.14 ساخته بود، توسط گروه
 خوانندگان اجرا میکند و نسخه‌ای از نوت آنرا تقدیم پادشاه ایران مینماید –
 این نسخه منحصر در اختیار این بنده است که هم‌اکنون عکس آن را در اینجا منعکس
 میکنم و جزئیات آن را مینگارم،

ترجمه مطالب روی جلد چنین است :
در کمال خضوع بحضور اعلی حضرت همایون مظفرالدین، پادشاه ایران تقدیم
میشود

از طرف : فرانس پورش
عضو شورای اتحادیه خوانندگان اتریش سفلی - رهبر افتخاری گروه خوانندگان
ورئیس فنی اتحادیه خوانندگان (گروه مردان خواننده وین بنام، لانداشتراسر)
عضو افتخاری اتحادیه لانداشتراسر وین

ترجمه مطالب صفحه اول چنین است

جوهر ارواح

شاعر: فریدریش ماتیسن Friedrich Matthisson

آهنگساز: فرانس پورش

(همان عناوین روی جلد در اینجا نقل شده و جمله « نشان نقره فرهنگ و هنر اعلیحضرت پادشاه لوکزامبورگ و بلغارستان » نیز اضافه گردیده است) نام آهنگها چنین است :

قطعه اول : زولفن Sylphen (روح آسمان یا روح هوا)

قطعه دوم : زالاماندر Salamander (روح جانوران)

قطعه سوم : اندینن Ondinen (روح آبها)

قطعه چهارم : گنومن Gnomen (روح زمین)

مشخصات نسخه بدینقرار است :

۱- قطع نسخه : (۲۶/۹ در ۳۵/۳)

۲- نوع کاغذ : مقوای کرم رنگ

۳- تعداد اوراق : هشت برگ

۴- چگونگی اوراق : برگ اول روی جلد محسوب میشود که پشت آن

سفید است - روی برگ دوم عنوان قطعه و نام سازنده آهنگ و سراینده شعر و عناوین آهنگساز نوشته شده است و پشت آن سفید است. روی برگ سوم، آهنگ نخستین نوشته شده و تاروی برگ سوم ادامه دارد - آهنگ دوم از نیمه برگ سوم آغاز میشود و تا آخر صفحه پنجم ادامه پیدا میکند - آهنگ سوم از پشت برگ پنجم آغاز میشود و تا پشت برگ ششم ادامه پیدا میکند - آهنگ چهارم از روی برگ هفتم آغاز میشود و تا روی برگ هشتم ادامه پیدا میکند - پشت برگ هشتم سفید است.

۵- رنگها : قسمت فوقانی زمینه شیر و خورشید آبی سیر و قسمت تحتانی

آن سبز و رنگ شیر، نقره ای و رنگ خورشید طلائی است -

عنوان قطعه ، به رنگ سبز سیر است - نام مظفرالدین شاه برنگ طلائی

است (دو حرف اول M - و E به رنگ سبز روشن میباشد)

جمله شاه ایران ، سبز روشن و بقیه سبز سیر است -

تزیینات و طرح های اسلیمی با الوان طلائی و دودی متعادل به آبی و سایه ها،

تلفیقی رنگ آمیزی شده است .

صفحه اول تزئین ندارد ولی حروف تزئینی انتخاب شده است - حرف «E» استیلایزه شده و بارنگ بنفش و طلائی ساخته شده است - حروف دیگر بارنگ قرمز سیر و حروف زیر عنوان با مرکب سیاه و بقیه حروف بارنگ قرمز روشن نوشته شده است ۱.

دروس - دی ماه ۱۳۴۷
حسینعلی ملاح

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱ - جملات آلمانی این نسخه توسط آقای دکتر خسرو ملاح ترجمه شده است که بدینوسیله از ایشان سپاسگذاری میکنم .